

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Justyny Mazepus

**Fonetyka artykulacyjna, akustyczna i audytywna polszczyzny a zaburzenia mowy
dziecka**

Rozprawa doktorska Pani magister Justyny Mazepus *Fonetyka artykulacyjna, akustyczna i audytywna polszczyzny a zaburzenia mowy dziecka* mieści się w obszarze zagadnień wiążących wiedzę z zakresu fonetyki języka polskiego z procesem tworzenia komunikatu słownego przez dzieci z zaburzeniami mowy w młodszym wieku, głównie w wieku przedszkolnym.

Praca składa się z *Wprowadzenia* (s. 4-20) oraz siedmiu rozdziałów. W części I *Czym jest mowa. Proces mówienia i słyszenia jako podstawowa aktywność komunikacyjna* (s. 22-74) Autorka omawia pojęcie mowy, etapy rozwoju mowy, przedstawia klasyfikację najczęstszych zaburzeń mowy oraz wady wymowy. Do obserwacji i działań terapeutycznych wybiera dzieci od trzeciego do siódmego roku życia. Omawia dyslalię, w tym seplenienie, rotacyzm, wymowę bezdźwięczną (ubezdźwięcznianie), wadliwą realizację spółgłosek tylnojęzykowych (*k, g, x*).

Kolejne cztery rozdziały dotyczą teoretycznych zagadnień związanych z fonetyką polską.

W Części II *Przedmiot fonetyki polskiej* (s. 76-87) Autorka przybliżyła przedmiot fonetyki, wprowadza podstawowe pojęcia, w tym pojęcie głoski, sylaby, fonemu. W części III *Fonetyka artykulacyjna* (s. 89-125) charakteryzuje głoski pod względem sposobu ich realizacji, omawia proces nabywania umiejętności artykulacyjnych w okresie swoistej mowy dziecięcej, wskazuje na najbardziej problematyczne głoski pod względem artykulacyjnym. W części IV *Fonetyka akustyczna* (s. 127-163) Autorka omawia

teoretyczne zagadnienia fonetyki akustycznej. Ukazuje specyfikę głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych. Przybliży także prozodię oraz zjawisko percepcji mowy. Część V *Fonetyka audytywna* (s. 165-180) Autorka poświęca podstawowej problematyce z zakresu fonetyki audytywnej, w tym procesom przekształcania informacji i myślenia językowego. Zagadnienia logopedyczne są w tym miejscu związane z problematyką fonetyki audytywnej. Autorka wychodzi z założenia, że w akcie komunikacji muszą współpracować ze sobą umiejętności myślenia, mówienia oraz rozumienia w interakcjach między dziećmi oraz w interakcjach między dzieckiem i dorosłym.

W części VI *Zależności między sposobem realizowania głosek a ich odbiorem* (s. 182-194) Autorkę interesuje wpływ artykulacji głosek na odbiór komunikatu. Ukazuje, w jakim stopniu fonetyka artykulacyjna, akustyczna i audytywna oddziałują na codzienną mowę dzieci. Omawia głoski, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które są najczęściej zniekształcane przez dziecięcych nadawców i negatywnie wpływają na komunikację mowną.

Po zagadnieniach teoretycznych Autorka zamieszcza rozdział VII *Część badawcza pracy* (s. 196-288), w którym wiąże teorię z praktyką. Prezentuje rodzaje ćwiczeń na materiale głoskowym, sylabowym, wyrazowym, zdaniowym oraz uzasadnia ich wykorzystanie. Proponuje własne materiały do ćwiczeń, które stosuje na kolejnych etapach działań terapeutycznych. Składają się na nie teksty w postaci wierszyków, rymowanek oraz wydarzenia komunikacyjne przedstawione w postaci plastycznych, spójnych sekwencji, tzw. historyjki obrazkowe. W rozdziale tym konkretne ćwiczenia zostały szczegółowo opisane.

Całość pracy kończy podsumowanie i obszerny spis wykorzystanej literatury.

Autorka określiła dość precyzyjnie cel i przedmiot pracy (s. 4-5). W rozprawie czytamy, że stara się ukazać obecność artykulacyjnych, akustycznych i audytywnych zastosowań fonetyki w procesie tworzenia komunikatu słownego przez dzieci z zaburzeniami mowy w wieku przedszkolnym, obejmującym okresy: zdania i swoistej mowy dziecięcej (3-6 r. ż.). Píše: „Moim celem jest ukazanie związku między językoznawczym uporządkowaniem podstawowych zagadnień z dziedziny fonetyki, a logopedią będącą nauką o kształtowaniu, doskonaleniu, utrwalaniu i korygowaniu mowy na prymarnym, a więc kluczowym, etapie jej rozwoju. Ponadto pragnę wskazać, jak teoretycznie zdefiniowane obrazy poszczególnych głosek, głównie tych przysparzających największe problemy artykulacyjne, realizowane są w formie dźwiękowej, na której to budowana jest komunikacyjna relacja interpersonalna i

jaki wpływ na wyrazistość języka mówionego oraz wynikającą z niej wartość audytywną wywiera fonetyka” (s. 4 -5).

Autorka zaakcentowała przy określaniu celu znaczenie fonetyki w przypadku zaburzeń mowy u dzieci młodszych i sam aspekt logopedyczny zawarty w pracy. Na uwagę zasługuje konsekwentne realizowanie celu i przyjętych założeń w rozprawie.

Autorka umiejętnie wiąże wiedzę teoretyczną z praktyką logopedyczną.

Odpowiednio dobiera cele kształcenia, które określa jako: fonetyczne cele artykulacyjne, fonetyczne cele akustyczne, fonetyczne cele audytywne. W ich obrębie uszczegółowione zostały konkretne zadania.

Autorka prawidłowo uznaje, że podstawą działań służących korekcie mowy powinno być dążenie do poprawności artykulacyjnej, która pozwala na osiągnięcie akustycznych wartości fonetycznych. Wartości te umożliwiają zrozumienie wypowiedzi. W ten sposób zostaje osiągnięty audytywny cel komunikacji interpersonalnej.

Autorka umiejętnie zorganizowała terapeutyczne działanie, dostosowane do możliwości percepcyjnych dzieci. Wartości fonetyczne zawarte w tekstach służą jej do modelowania w umyśle odbiorcy pewnych schematów, właściwych nawyków i konstrukcji myślowych.

Na uwagę zasługują dobrze przygotowane, z terapeutycznym wyczuciem autorskie materiały tekstowe wykorzystywane w profilaktycznej pracy z dziećmi. Autorka celnie dobiera ćwiczenia. Tematyka tekstów jest tak przygotowana, aby dzieci były przeświadczone o uczestniczeniu w zabawie, a nie w pracy nad korektą mowy. Poprzez zabawę uczą się prawidłowej wymowy, prozodii i nawyków językowych. Poza tym, wspomagają słuch fonetyczno-fonematyczny, usprawniają aparat artykulacyjny.

Autorka wykazuje się dobrą i bardzo dobrą znajomością problematyki z zakresu fonetyki artykulacyjnej, akustycznej i audytywnej. Swobodnie porusza się po obszarze obejmującym zagadnienia dotyczące zaburzeń mowy u dzieci. Dobrze zna literaturę przedmiotu (patrz: *Bibliografia*, s. 304-324). Wykorzystuje prace polskich badaczy zajmujących się problematyką językoznawczą, np. Bartmiński J., *Fonetyka zdania wg Hansa – Waltera Wodarza*, [w:] *Prozodia, fonetyka, fonologia*, pod red. J. Bartmiński, M. Nowosad – Bakalarczyk, Lublin 2010, Wyd. UMCS, s. 155-166. Wykorzystuje także prace badaczy obcych, np. Anderson S. R., *Wprowadzenie do fonologii*, Ossolineum, Wrocław 1982.

Tytuł dysertacji spełnia funkcję informacyjną. Oddaje zawartość treściową pracy. W sumie, funkcja deskryptywna tytułu została spełniona. Tytuły poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów również właściwie informują o podjętych zagadnieniach. Jest jednak jeden wyjątek. Spore wątpliwości budzi tytuł rozdziału VII: *Część VII. Część badawcza pracy*. W zakresie stylowym mamy tu niezręczne powtórzenie słowa *część*. Tytuł rozdziału nie jest też do końca koherentny z zawartością treściową. W tym fragmencie pracy Autorka podaje rodzaje ćwiczeń na materiale głoskowym, sylabowym, wyrazowym, zdaniowym oraz omawia ich cele edukacyjne, przedstawia autorskie teksty terapeutyczne wykorzystywane w profilaktycznej pracy z dziećmi. Tytuł tego rozdziału należało przygotować lepiej, po głębszej refleksji. Mamy w tym miejscu raczej do czynienia, nie tyle z badawczym aspektem podjętych przez Autorkę działań, co z zagadnieniem skuteczności terapii.

W aspekcie strukturalnym pracy należy zaznaczyć, że część teoretyczna znacznie przewyższa część analityczną. Mamy sześć rozdziałów teoretycznych i jeden dotyczący pracy logopedycznej z dziećmi. Między komponentami strukturalnymi pracy istnieje jednocześnie logiczne powiązanie.

W aspekcie stylowejzykowym zwraca uwagę fakt, że Autorka poprawnie posługuje się rejestrem ogólnym języka. Stara się budować proste konstrukcje językowe. Dzięki temu, tekst jest przystępny, mimo złożonej problematyki. Spotykamy jednak pewne niedociągnięcia, na przykład odwrócenie szyku: *realizowane są* (s. 5). Wątpliwość budzi sformułowanie: „dzieci zdrowe intelektualnie” (s. 4). Jest niezręczne, merytorycznie niepoprawne. Spotykamy w pracy także pewne niedociągnięcia adiustacyjne, np. *systemy zam. systemu*, s. 324. W *Bibliografii* przy jednej z pozycji brak roku wydania: Pawłowska-Jaroń H., *Wykorzystanie wierszy Jana Brzechwy w logoterapii*, [w:] *Studia Logopaedica IV. Język – kultura – edukacja*, pod red. L. Bednarczuka, S. Koziary, H. Pawłowskiej-Jaróń, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. Występuje też niekonsekwencja w układzie bibliograficznym: imię przed nazwiskiem autora: D. Pluta-Wojciechowska, *Lowely, jody i safy, czyli o tzw. substytucjach i deformacjach*, „Śląskie Wiadomości Logopedyczne”, nr 8, 2005, s. 26–29. Inaczej niż w całości *Bibliografii*, np. Pluta-Wojciechowska D., *O ćwiczeniach tak zwanej pionizacji języka*, [w:] *Biologiczne uwarunkowania rozwoju i zaburzeń mowy*, pod red. M. Michalika, Kraków 2011, Collegium Columbinum. Niekiedy w *Bibliografii* brakuje stron artykułów zamieszczonych

w pracach zbiorowych, np. Kilińska – Ewertowska E., *Logorytmika*, [w:] *Diagnoza i terapia zaburzeń mowy*, pod red. T. Gałkowskiego, Z. Tarkowskiego, T. Zaleskiego, Lublin 1993, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej. W *Bibliografii* wstępują także inne, liczne niedociągnięcia adiustacyjne, np. nieuzasadnione użycie wielkiej litery, np. s. 312.

Autorka umiejętnie wykorzystuje wiedzę teoretyczną i własne doświadczenia terapeutyczne. Wybiera odpowiednie do postawionego celu ustalenia z zakresu językoznawstwa, w tym fonetyki i fonologii języka polskiego oraz z zakresu logopedii. Stara się doskonalić metody pracy z dziećmi z zaburzeniami mowy oraz poszukiwać nowych rozwiązań.

Pracę oceniam pozytywnie. Uznaję, że rozprawę Justyny Mazepus *Fonetyka artykulacyjna, akustyczna i audytywna polszczyzny a zaburzenia mowy dziecka* należy przeznaczyć do dalszego etapu w przewodzie doktorskim.

Łódź, 20.04.2016 roku

prof. nadzw. dr hab. Aneta Majkowska